

Nr 299.

Av herr **Zander**, om skrivelse till *Kungl. Maj:t* angående
åstadkommande av en vidgad folkbildningsverksamhet
och av förädlande folknöjen för ungdom.

Folkupplysning, folkuppfostran och folkhälsa äro för ett folks välbefinnande betydelsefulla faktorer. Det är så i normala tider. Huru mycket mer skall det inte vara så under sådana brytningstider som de, vilka vi nu genomleva.

Krigets påfrestning har ställt de största krav på samhällskroppens sundhet; varje nerv har måst spännas för att med bevarad ställning övervinna svårigheterna. Och jag tror, att den höga ståndpunkt, som det svenska folket intagit med hänsyn till såväl den allmänna folkupplysningen som folkhälsan och folkuppfostran, har gjort, att vi så relativt gott ha övervunnit krigsårens påfrestning. På ett område synes emellertid krigs-sviterna inte ha övervunnits med bevarad styrka såsom förhållandena kunna sägas i andra avseenden. Det visar sig uti en moralisk defekt, som fruktansvärt gripit omkring sig.

Den allmänna brottsligheten har ökats. Ungdomsbrottsligheten tar former, som äro rent avskräckande. Gamla hederskänslor ha blivit utplånade. En stöldepidemi griper omkring sig som aldrig tillförne. Jakten efter guldets har förhärdat känslan för varandra, och människorna utnyttja varandras nöd till att, för nödvändighetsvarorna, betinga sig verkliga ockerpriser.

En överdriven nöjes- och njutningslystnad har tagit former, som för den etiska känslan äro verkligt motbjudande. I de offentliga lokalerna, som byggts upp för ideella syften, ha ofta de dåliga elementen bland ungdomarna fått ett övertag, som på ett betänkligt sätt sänkt den intellektuella nivån, som tidigare hållits högt i dessa kretsar.

Och orsakerna frågar man sig? Jag sätter detta tillstånd i intimt sammanhang med de rena krigsförhållandena. Det är till väsentlig grad krigssviter.

Kriget i sig självt bär ett frö till förvildning. Detta nedtryckande för det rent mänskliga, som krigsföringen lägger i dagen. Detta förakt för alla höga och ideella värden: för sanningen, för rätten, rättfärdigheten, dygden, skönheten. Sinnet hårdnar, brutaliseras.

Huru ha inte dessa kristidsförordningar med sina deklarationer på heder och samvete nästan utsuddat känslan för sanningen. Denna smyg-handel, på sidan om den knappa ransoneringen av vad som till livets uppehålle oundgängligen behöves, varigenom de förmögnare klasserna dragit till sig produkter av olika slag, har så förkvävt respekten för gällande lagar och varandras egendom, att det ofta rent utav öppet proklamerats rätten att taga, där det finnes, vilket ju också ofta sedermera omsatts i handling. Och detta överdrivna gulascheri, där människor genom manipulationer, som ofta gränsat till och överskridit gränserna för det rena bedrägeriet, varigenom människor skapat sig förmögenheter och en aktad samhällsställning. Denna skrytsamma beundran över dessa individers bedrifter, som burits på allas tungor, och vilkas gärningar ropats ut som något eftersträvansvärt, såsom rena hjältedater.

Hur skulle den mänsklighet vara skapad, som inte toge intryck av allt detta?

Här måste alla goda krafter i samhället samverka för att övervinna denna folksjärens förgiftning, som under dessa år förekommit.

Då jag nu påkallar statsmakternas ingripande, är det inte därför, att jag bygger min tro på, att den idealismens renässans, som jag är övertygad om skall komma åter, kan åstadkommas genom tvångslagar, där förbud och straff är det centrala.

Vad som från lagstiftningens sida förnämligast bör göras, synes mig böra gå ut på att uppmuntra och stödja de kulturrörelser, som genom sin verksamhet draga ungdomen till högre uppgifter och bättre nöjen, om också, mot otyglade element, vissa lagar böra stiftas.

Den moraliska defekt, som jag anser förefinnas, tar sig, utom i vad jag här ovan antytt, ofta uttryck uti en överdriven danslystnad, som så lägger beslag på ungdomen att tid och sinne för intellektuell utbildning inte gives; i ett kortspelsraseri, som tar rent hasardliknande former, där gulaschen rör sig med summor, som äro svindlande för privatmannen, och där arbetaren sätter in hela sin månadsförtjänst, för att ej säga årslånga besparingar på

ett kort; i en njutningslystnad, där tobaksvarorna och de alkoholhaltiga dryckerna äro stimulantian; i en nöjeslystnad, där de sämre instinkterna frodas kring de dåliga biografprogrammen och de slippriga revyslagdängorna.

Det kan inte bli tal om, att jag betraktar utövändet av dessa njutningar och nöjen i och för sig som något omoraliskt eller dåligt mot vilket statsmakterna böra ingripa, men utvecklade till sina överdrifter bliva de till sina verkningar både fysiskt och andligt skadliga.

Biografspörsmålet.

Det som för närvarande är det betydelsefulla på ungdomsnöjenas område är otvivelaktigt biografförevisningarna. Biografen sätter sin prägel på storstadens ungdomsliv likaväl som på den glest befolkade landsbygdens. Biografen är i och för sig något på gott och ont. Den har mycket gott i sig, då den bjuder på det bästa, som filmen kan återgiva. Men den kan också bjuda på sådant, som sänker det mänskliga, drar ned de individer, som reflektionslöst supat upp, vad som bjudes.

Men det blir en verklig samhällsfara först då det kommer i händerna på ansvarslösa människor, som under jakt efter profit hänsynslöst drar de slipprigaste programmen, därför att de bäst tillfredsställa publiken och lämna den bästa ekonomiska valutån. Det finns de biografägare, som ha en repertoar, som alltid går i den lätta genren, bara därför att publiken tycker bäst om det. De ha fostrat sin publik så, att alla bättre element ha dragit sig därifrån, vadan de sämre samlas där så mycket talrikare och känna sig desto friare. Ja, det har gått så långt på vissa trakter i landet, att biografen i och för sig inte är nog för ungdomen, utan dansen sättes som avslutning på biografföreställningen. Manstukten blir ofta dålig på sådana platser. Ytterplagg och huvudbonader behållas ogenerat på, och tobaksrökningen florerar fritt under föreställningen. Händelserna på duken senteras av den yngre publiken ofta med skratt och infall. Det skapas en miljö, som är olidlig.

Huru komma till rätta med sådana företeelser? Om man också kan anse, att man med vissa lagstiftningsåtgärder kan stävja en del missförhållanden, kan dock inte mycket vinnas med strafflagar. Det onda har djupare rötter och bör därför med andra medel bekämpas.

De ekonomiska möjligheterna kring filmen och biografen synas vara ganska obegränsade. En massa företag dyka upp här och var, därför att

profithungern vädrar rov. Här finnes möjligheter att förtjäna pengar. Kapitalstarka företag slå ned här och var i samhällena och upprätta »stående» biografier, som spela flera föreställningar om dagen. Dessa företags enda uppgift är att förtjäna pengar. I konkurrensen inbördes mellan varandra äro de inte så noga med manstukten. Ju högre »stämningen» är på föreställningarna, desto bättre trivs ungdomen, och desto säkrare har biografen sin publik säkerställd.

Arbetarnas bildningssträvanden och nykterhetsrörelsens verksamhet dra inte, under dessa förhållanden, till sig intresset så som förr. Många lokaler — folkets hus och andra lokaler — som uppförts av småfolket utan ekonomiskt underlag för att vara en samlingspunkt för föreningarnas verksamhet och ett medel i kampen för klassens lyftning, hotas i sin ställning. De lokaler, som inte helt gå upp i biografen, äventyra att gå under i konkurrensen med dessa privata biografpalats, och i de lokaler, som återigen taga upp konkurrensen, trängs den ideella verksamheten helt undan, och lokalernas ursprungliga uppgift blir förfelad. En annan sida av dessa privata biograflokaler, som uppföras uteslutande för detta ändamål, är det sätt på vilket lokalerna i allmänhet uppföras. Att i Stockholm, med dess sammanträngda byggnadsförhållanden, kan finnas lokaler utan fönster och direkt dagsbelysning må så vara, men att detta skall behöva förekomma ute på landsbygden, där lägen och utrymmen inte lägga hinder i vägen för fönsters anbringande på lokalerna, som möjliggör sol- och dagsljus insläppande, är på det högsta beklagligt. Dessa hygienens enkla bud borde inte få förbises. Där aldrig sol- och dagsljus får tillträde, där frodas förvisso ett bakterieliv, som inte är till båtнад för människorna. Inför allt detta synes det vara nödvändigt, att samhället ingriper och verkar reglerande på dessa förhållanden.

Inte så att någon ny ytterligare tillstramad censur införes å filmen genom att endast någon viss art av film skulle få spelas eller något dylikt. Ingripandet bör i stället ske så, att själva biografväsendet ställes under någon slags kontroll eller rent av övertages av samhället för att förhindra, att detsamma tar överhand över ett samhälles hela kultur — och låt oss även säga — nöjesliv. Filmen bör i stället utnyttjas i bildningssyfte, till frädling av nöjeslivet och direkt i undervisningens tjänst.

Genom att giva kommunerna rätt att övertaga all biografförevisning inom sitt område, när kommunen så beslutar, skulle säkert mycket vara vunnet på detta område. Kommunerna skulle därigenom sättas i stånd att ekonomiskt stödja bildningssträvandena inom kommunen och själva få

ekonomiska möjligheter för ett vidsträcktare kulturarbete. Det torde emellertid vara nödvändigt att förhindra att inkomster, som uppstå på sådana kommunala biografier, ej få ingå i den allmänna budgeten för täckande av kommunens allmänna utgifter.

En utredning av hela biografspörsmålet och vad från samhällets sida bör göras för att förhindra de menliga följder, som kunna härflyta därifrån, synes mig vara påkallad.

Folkupplysningen.

Det främsta ledet i folkupplysningens tjänst är givetvis undervisningsväsendet. Från min sida, såsom varande lekman på området, kan det emellertid inte ifrågakomma att ge några riktlinjer beträffande skolväsendet eller ingå på några väsentliga anmärkningar om detsamma. Våra folkskolor ha givit mycket i undervisningsavseende och de nya ungdomsskolorna samt det initiativ, som Kungl. Maj:t tagit genom tillsättande av en kommitté för utredning av vårt skolväsende, äro helt visst så betydelsefulla uppslag på detta område, att man har anledning förvänta goda resultat av detsamma.

Det är emellertid inte bara genom undervisningsväsendet, som folkupplysningen befrämjas.

Det allmänna folkbildningsarbetet har i vårt land utvecklats sig och blivit ganska omfattande. Biblioteksverksamheten, föreläsningverksamheten, nykterhetssällskapens och arbetarnas bildningsförbunds studiecirkelarbete och instruktionskurser äro var för sig betydelsefulla bildningshjälpmedel, och det folkbildningsarbete, som ligger uti det direkta föreningslivet, alla dessa nykterhetsföreningar, fackföreningar och ekonomiska föreningar av varjehanda slag, få heller icke förbises, då det gäller ett allmänt bedömande av vårt folkbildningsarbete. Stora krav ställas emellertid på det allmänna folkbildningsarbetet i våra dagar. Den moraliska defekt, som gör sig så märkbar i olika samhällslager och som jag även påtalat i annat sammanhang, har egentligen ingen verksammare bekämpare än folkupplysningen. Folkupplysningen är folkuppfostrande, och utan ett intensivt upplysningsarbete på olika områden bekämpas icke de onda impulser, som alltid vilja söka sig ut bland folken, men nu göra det i alldeles särskilt hög grad. Man kan inte räkna på att de krafter, som varit verksamma under några decennier bland folkens djupa leder, skola utan ett kraftigt stöd mäktigt bära upp denna stora arbetsbörda, som ligger bakom de stora ideella rörel-

ernas bildningsarbete. Detta stöd måste statsmakterna giva. Flera omständigheter göra, att något alldeles särskilt måste göras i den närmaste tiden för att ej försitta de tillfällen, som nu givas. Jag har nyss pekat på den degeneration, som så märkbart framträtt i vidsträckta befolkningsgrupper. Detta kan vara en sådan anledning. En annan omständighet ser jag i den författningsreform, som delvis redan är verklighet och som väl under innevarande riksdag kommer att ytterligare förverkligas. Dessutom kan det inte vara till fördel för en god samhällsutveckling att förbise den omständigheten, att den lagstadgade normalarbetsdagen snart väl är en verklighet och därmed en väsentligt utvecklad ledighet för stora grupper av landets befolkning.

De stora befolkningsgrupper, som nu rycka fram till medinflytande i samhället komma förvisso att på olika sätt ådagalägga sin vetgirighet, sin strävan att tränga in uti en hel del samhällsproblem, som för dem äro främmande. Det kommer sannolikt ej att saknas röster, som klandra detta, och anse, att dessa kunskaper ha dessa medborgargrupper bort skaffa sig tidigare. Det har för dem inte varit samma anledning att sätta sig in uti dessa spörsmål, alldenstund de tidigare inte ha haft det inflytande på ärendenas avgörande som nu. En upplysningsverksamhet i samhälleliga spörsmål med utgångspunkt från de nya lagarna skall sannolikt tilldraga sig ett intresse, som ur allmän folkbildningssynpunkt vore ett fatalt misstag av statsmakterna att ej utnyttja och understödja. Jag får i detta avseende hänvisa till den motion, som av mig väckts i andra kammaren och som av herr Oscar Olsson väckts i första kammaren rörande förslag om ett anslag på 100,000 kronor till upplysningsverksamhet i kommunala ämnen. Jag får också hänvisa till min motion, där jag till understöd av godtemplarordens föreläsningverksamhet föreslår, att ett anslag på 5,000 kronor ställes till Kungl. Maj:ts förfogande.

Den lagstadgade normalarbetsdagens införande medför givetvis en del förhållanden, som ur folkbildningssynpunkt böra uppmärksammas. Det har inte, vare sig för arbetarklassen eller för samhället i sin helhet, så oväsentlig betydelse huru denna större ledighet, som följer av den kortare arbetsdagen, användes. Kommer den vidgade friheten att användas till ett vidsträcktare sysslolöst uteliv, till kafé- och krogbesök, kortspel, dryckenskap och dåliga nöjen — ja, då måste man säga sig, att det blir en dålig valuta för den kortare arbetsdagen.

Man behöver ej hysa farhågor för att så skall bliva förhållandet för

att likaväl kunna ha den meningen att härför måste något speciellt göras från statsmakternas sida för att förhindra att så skall ske.

De bildningsorgan, som redan finnas och som arbetarna i stor utsträckning själva skaffat sig, äro helt naturligt bäst skickade att taga sig an detta arbetet. Med riksdagens bifall av de motioner, som jag nyss omnämnt och med bifall till det äskande, som Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln gjort om ett särskilt anslag till arbetarnas bildningsförbund, synas dessa organisationer vara ganska väl skickade för sitt värv. Det torde emellertid inte vara nog att bygga endast på dessa organ. På sidan om dem finnas ju föreläsningsföreningarna och kommun- eller församlingsbiblioteken. Huru arbeta föreläsningsföreningarna för närvarande? Och hur ligga de allmänna biblioteken? Vad föreläsningsföreningarna beträffar, äro de nog i allmänhet inte så populära som förr. Verksamheten uppehålls nog i regel som förr, men deltagandet i föreläsningarna är inte så allmänt som tidigare. Den allmänna oviljan för allt intellektuellt arbete, som krigsledan har skapat, visar sig naturligtvis även här. Det må givetvis vara föreläsningarnas och anstalternas sak att söka övervinna dessa svårigheter. Det kan emellertid ifrågasättas, om från statens sida något ytterligare kan och bör göras för föreläsningsverksamheten än endast understöd för föreläsningar och byråer, som förmedla föreläsningar.

Till understöd för anordnande av populärvetenskapliga föreläsningar äskar Kungl. Maj:t i år av riksdagen 280,000 kronor och att av detta anslag må högst 22,000 kronor användas till understöd åt centralbyråer och andra sammanslutningar för förmedling av föreläsningar, 2,000 kronor till en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, högst 3,000 kronor till understöd åt sådana nybildade föreningar, vars arbetsbidrag ej uppgår till 200 kronor samt högst 8,000 kronor till understöd åt anstalter och föreningar till täckande av resekostnader för föreläsare. Härav framgår att för någon propagandaverksamhet för föreläsningsföreningars bildande eller till understöd åt centralorganisationer mellan dylika föreningar och anstalter i syfte att genom samverkan utveckla rörelsen står inte något anslag till förfogande.

Det är påtagligt att en sådan verksamhet med t. ex. länsvis förekommande sammanslutningar skall hava ett betydelsefullt inflytande på föreläsningsverksamheten och därför med anslag kunna understödjas av staten. Denna synpunkt synes mig vara värd prövning i sammanhang med övriga spörsmål, som jag begär utredning om.

En annan sak, som man också kan ifrågasätta huruvida inte därigenom

också skulle kunna göras åtskilligt till befordran av föreläsningsverksamheten. För närvarande är en konsulent anställd hos skolöverstyrelsen för föreläsningssärenden. Det torde inte gärna vara möjligt för denna enda konsulent att egentligen medhinna stort mer rörande denna sin verksamhet än att granska de ansökningar, som inkomma om understöds erhållande samt stå till tjänst med de upplysningar, som från föreläsningföreningarna begäras. Det synes mig kunna ifrågasättas, om ej en utvidgad konsulentverksamhet, då särskilt inriktad länsvis organiserad propagandaverksamhet för föreläsningrörelsen, skulle bidra att fördjupa och breda ut denna spirande folkbildningsrörelse. Vad som sagts om föreläsningrörelsen kan i stort sett även sägas om biblioteksverksamheten. Staten understöder de kommuner, som begära understöd till sina bibliotek och som fylla villkoren härför. Därmed punkt och slut.

Därför blir denna verksamhet också ganska ojämn. På en del platser är bibliotekens verksamhet livlig och omfattas med ett allmänt intresse och på andra platser existerar inte en tanke på bibliotek. Man vet knappast om att någonting existerar, som heter statsbidrag till bokinköp för biblioteken. Det kan möjligen finnas ett sockenbibliotek, som är 30 à 40 år gammalt, som ligger begravt på någon undangömd plats, men som inte haft någon bokförnyelse på årtionden. Det synes mig kunna ifrågasättas, om inte staten här borde vidtaga åtgärder för initiativ på basis av den organisation, som finnes i kommunernas rätt att välja biblioteksstyrelser och beviljande av medel till biblioteksverksamhet, för att få denna kanske mest betydelsefulla gren av folkbildningen i en jämn funktion över hela landet.

Det kan också ifrågasättas, om ej ett samarbete bör kunna åstadkommas mellan olika bibliotek i samma samhälle. Som det nu är, kan det inom vissa samhällen finnas ett församlingsbibliotek, ett arbetarbibliotek och ett godtemplarnas bibliotek m. fl. En samverkan här för åstadkommande av ett stort centralbibliotek för hela samhällen synes mig vara en åtgärd, som i betydlig grad skulle föra biblioteksverksamheten framåt, och som med det kommunala inflytande, som småfolket numera får, ett förtryckande av den fria bokforskningen ej gärna kan ifrågakomma.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att peka på en biblioteksverksamheten nära liggande uppgift, som hittills förbisetts väsentligt, men som har ett på ungdomens uppfostrings- och bildningsförhållanden betydelsefullt inflytande. Det är beträffande särskilda läserums inrättande i förening med biblioteken. Betydelsen av att upplysta och uppvärmda läserum stå

ungdomen till förfogande i samhällena är så påtaglig, då det gäller bekämpande av de dåliga nöjena, att jag knappast anser mig behöva gå in på att belysa betydelsen därav. Det spörsmål, som jag vill föra på tal är frågan om huruvida och på vilket sätt staten skall understödja sådana läsestugor. Jag är inte överens med mig själv, huru jag skulle vilja ha det, men att detta är en sak, som ur allmän folkbildningssynpunkt och i fråga om bekämpande av de dåliga ungdomsnöjena är av mycket stor betydelse, är påtagligt. Vid en utredning av hithörande spörsmål hoppas jag, att även denna detalj skall ägnas en omprövning i vad mån från statens sida något kan göras för att åstadkomma eller understödja allmänna läsestugors inrättande.

Ett annat folkbildningsmedel utgör sången och musiken. Vad det betyder för den allmänna folkbildningen och folkuppfostran att i ett samhälle ha tillgång till musik och körsång, kan knappast inte överskattas. Det finnes väl knappast något, som verkar så förädlande på människosinnet som god musik och sång, och dessutom verkar det genom det arbete, som de, som ägna sig åt körsången och musiken, måste lägga ned på övningar och utbildning, uppfostrande och bildande därigenom att deras tid inte medgiver sysslolöshet eller tillfälle till dåliga nöjen samtidigt som musikutbildningen och sångövningen i sig själv är för deltagarna av mycket högt fostrande värde. Från folkbildnings- och folkupplysningssynpunkt är det av stor betydelse, att musik och sång övas och göres tillgänglig för allmänheten i så stor utsträckning som möjligt. Särskilt vid bekämpande av dåliga nöjen spelar musiken en stor roll. Från det allmännas sida göres emellertid inte mycket för att befordra musik- och sångutbildningen. De sångkörer och musikkåror, som finnas, få kämpa bäst de kunna utan uppmuntran och stöd från några samhällsorgan. Det är det individuella intresset, som deltagarna besjålas utav, som sporrar dem till ett uppoftande arbete. Det kan emellertid ifrågasättas, om ej ett statsanslag här till uppmuntran och ekonomiskt stöd skulle uppvägas av ett livligare intresse omkring musiken och sången.

Riksdagen har alltsedan år 1911 beviljat medel till åtgärders vidtagande för musiklivets höjande. Dessa medel ha dock förnämligast använts till understöd åt föreningar för användande av orkestermusik. Med de stora fordringar, som sålunda ställas på dem, som skola komma i åtnjutande av understöd av detta anslag, komma inte många platser i åtnjutande av understöd av detsamma. Det är emellertid inte denna högre liggande musiken, som orkestermusiken är, som jag avser, då jag fört denna sak på tal. Det

är amatörmusiken, som ute bland de bredare folklagren så rikt utövas. Dessa musikkårer som finnas, vid vissa tider åtminstone, vid nästan varje samhälle ute i landet, dessa mindre sällskap, sextetter, kvartetter etc. som genom sitt samspel framskapa njutbar musik, dessa sångkörer, som genom ständiga övningar sjunga tillsammans i stämmor, de lägga alla ned ett personligt uppoffrande arbete oftast utan någon ekonomisk valuta. Om de under sådana förhållanden kunde bringas ett mindre understöd av statsmedel, till hjälp för ny musiks anskaffande, anställande av skolade ledare etc., skulle detta verka uppmuntrande och eggande för fortsatt arbete.

Vissa villkor måste givetvis uppställas för statsbidrags erhållande. Och dessutom några beräkningar göras på vilka penningebelopp, som kunna vara erforderliga härför. Jag kommer därför att yrka på en utredning av detta spörsmål.

Den bildningsverksamhet, som sålunda utövas genom föreläsningsverksamheten, folkbiblioteken, studiecirkelarna o. s. v., och som genom en del åtgärder skulle kunna göras än fylligare, rör sig egentligen på det teoretiska folkbildningsarbetets område. Denna teoretiska folkbildningsverksamhet — om det tillåtes mig kalla den så — tilldrar sig emellertid inte allas intresse eller fyller inte allas behov. En verksamhet med undervisning i praktiskt arbete och där man kan höja intresset för hemslöjd, trädgårdsskötsel och dylikt, skulle, förefaller det mig, på ett förträffligt sätt komplettera de teoretiska bildningssträvandena. Olika industriens arbetare skulle förvisso ha intresse av att på lediga stunder få syssla med ett material, som de under sitt vanliga arbete inte få behandla. En järnarbetare skall säkert med nöje ta undervisning i träslöjd och en snickare i järnets behandling o. s. v., om blott lokaler och verktyg stode till förfogande. Aftonskolor för mogen ungdom och äldre personer skulle sannolikt kunna anordnas, härför. De lokaler, som kommunerna, åtminstone i städer och industrisamhällen, komma att uppföra i anledning av de praktiska ungdomsskolorna, samt de slöjdsalar, som allaredan finnas till folkskolorna för slöjdundervisningen, synas mig kunna komma till användning. Kommunerna ställa sig nog inte avvisande i fråga om att upplåta dessa lokaler till dylika aftonskolor, om övriga förutsättningar för skolornas anordnande kunna skapas. Mig veterligt förefinnes icke något anslag från staten, varur understöd skulle kunna utgå till dylika aftonskolor eller till aftonskolor i andra allmännyttiga ämnen. Genom att upparbeta ett större intresse för hemslöjden skapas en hel del förutsättningar för ett sunt folkliv. Om varje arbetare hade sin egen hyvelbänk eller sitt eget skruvstycke, där de som

inte intressera sig för boken, kunde lägga ned en del av sin fritid, skulle mycket vara vunnet ur folkbildnings- och folkuppfostringsynpunkt. Enahanda är förhållandet med trädgårdsskötseln.

Här göras stora ansträngningar att förhindra emigrationen. Här talas mycket om landsbygdens avfolkning och vad som bör göras för att förhindra detta. Genom en på bred grund lagd folkbildningsverksamhet, en på folkuppfostran inriktad insats från statsmakterna, genom strävanden, som böra gå ut på att draga ungdomens nöjeslystnad över till bildande och fostrande ungdomsnöjen, genom bortläggande av en del sentimentaliteter från statsmakterna om statens överhöghet, som ligger hindrande för att staten genom egna organ tager initiativet, därigenom skulle mycket kunna göras för en sund folkstams skapande. Beträffande ungdomens nöjesliv och njutningslystnad är det mycket övrigt att önska. Jag har förut erinrat om den överdrivna tobaksförbrukningen, vars skadlighet för folkhälsan och även moralen är påtaglig, om kortspelsraseriet och danslystnaden. Allt folklyten inför vars verkningar samhället inte får stå likgiltigt. Hela detta problem sammanfaller så intimt med folkbildnings- och folknöjesfrågan, att man knappast kan behandla den separat var för sig. Att försöka bemästra dessa folklyten med förbud och strafflagar tjänar sannernligen inte mycket till. Att antaga att man skall kunna förhindra kortspel med att förbjuda spel om pengar eller pengars värde, det är att taga problemet allt för lätt. Och att försöka förhindra dans, oljud och störande av den samhälleliga trevnaden med att genom strafflagsparagrafer förbjuda anordnandet av dans eller andra ungdomsnöjen på 500 meters avstånd från grannens ägor, det synes mig vara att tro för mycket på straffteorier. Visserligen finnas otyglade element, som knappast kunna underordna sig ett allmänt sambälleligt behov med mindre än att deras göranden och låtanden äro kringskurna med lagparagrafer, och överträdelser av de bestämmelser, som äro avsedda att reglera deras frihet, äro belagda med straff. Jag anser emellertid icke förhållandena vara så hopplösa, att inte andra medel än straff kunna åstadkomma ändring till det bättre.

Man kan på goda grunder säga, att det från samhällets sida hittills gjorts bra litet för att motverka de dåliga nöjena bland ungdomen. Herr E. Alkman hade till 1918 års riksdag uti motion i första kammaren dragit fram spörsmålet om ungdomens nöjesliv, särskilt på landsbygden. Många tänkvärda synpunkter äro framförda uti denna motion, vilka kunna komplettera, vad jag här velat framföra. Motionen blev emellertid av första kammarens tillfälliga utskott avstyrkt och även av kammarén avslagen.

Mig synes emellertid som statsmakterna inte kunna få ställa sig likgiltiga inför spörsmålet om ungdomens nöjesliv. Jag har här framhållit, hurusom kampen mot de dåliga nöjena måste utgå ifrån, att något annat, något bättre måste sättas i stället. Min mening är, att detta andra är ett folkbildningsarbete i vidsträcktaste bemärkelse.

Det folkbildningsarbete, som förekommer ute bland de bredare folklagren, är allt erkännande värt, det har gjort ofantligt mycket även vid bekämpande av de dåliga nöjena. Men statens stöd för detta arbete sker efter allt för schematiska och stela linjer för att bringa det bästa möjliga resultat. Understöd med några hundra kronor till en föreläsningsförening, en förmedlingsanstalt eller ett bibliotek och sedan några speciella anslag till vissa ändamål. En sådan verksamhet blir givetvis ganska ojämn. Ett ledande organ, som kan följa arbetet i skilda landsändar och se, var brister och förtjänster föreligga, skulle givetvis kunna göra mycket för folkbildningsarbetets jämna utveckling i landet.

Statens organ, som nu handhar anslaget till folkbildningsarbete, är folkskoleöverstyrelsen med — om jag fattat rätt — en konsulent för föreläsningsverksamheten och två konsulenter för biblioteksverksamheten. Överstyrelsens och konsulenternas verksamhet inskränker sig emellertid till att omfatta fördelningen av de av riksdagen för olika ändamål anslagna belopp. En på så vis begränsad uppgift för det statsorgan, som skall handhava ett så omfattande statsintresse, synes mig icke motsvara vad man med rätta kan ställa på detsamma. Det kan ifrågasättas, om ej med den omfattning, som detta frivilliga folkbildningsarbete har tagit i landet, och med hänsyn även till vad jag här anfört, beträffande ytterligare nya områden för statens understöd samt även åtgärder till bekämpande av dåliga ungdomsnöjen, ett särskilt statsorgan borde inrättas, speciellt för dessa uppgifter, ett organ, som inte borde vara ett ämbetsverk i vanlig mening, som vore bundet utav en massa begränsningar i sitt arbete. Det skulle vara lagt på kollegialsystemet med en obegränsad rörelsefrihet, där folkbildningens främsta män hade säte, där lekmannen lika väl som skolmannen hade plats. Därifrån kunde folkbildningsarbetet följas och initiativ och uppslag göras till gagn för det hela.

I anslutning till vad jag här anfört, får jag föreslå,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t an-
hålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, vad från
statsmakternas sida ytterligare kan göras, genom in-

rättande av ett speciellt statsorgan för folkbildningsverksamheten eller på annat sätt, för en vidgad folkbildningsverksamhet och för åstadkommande av förädlande folknöjen för ungdomen i avsikt att bekämpa de dåliga ungdomsnöjena, och för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm den 31 januari 1919.

Albert J. Zander.

